

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах трансформації економіки України та фінансової кризи гостро постає проблема соціального захисту населення. Створення ринкової економіки супроводжується стрімким розшаруванням суспільства за матеріальним та соціальним статусами. Держава змушена вирішувати проблеми забезпечення і підтримки малозабезпечених верств населення не допускати зростання соціальної напруги з приводу майнової нерівності, передбачати й компенсувати негативні наслідки проявів ринкової економіки для громадян (безробіття, втрата працездатності), створювати ефективну пенсійну систему, допомагати постраждалим внаслідок техногенних катастроф (у першу чергу Чорнобильської) та вирішувати інші завдання.

Названі проблеми та їх чинники мають територіальний характер і мають помітну диференціацію для різних регіонів України. Суспільно-географічний аналіз таких територіальних відмінностей може бути основою для регіонально-диференційованого підходу до вирішення проблем. У наукових публікаціях питання соціального захисту населення висвітлюються переважно юристами. Як виняток можна назвати суспільно-картографічну публікацію [1].

Метою цього дослідження є суспільно-географічний та картографічний аналіз регіональних чинників та особливостей соціального захисту населення України. Теоретичною основою роботи є Конституція України а також відповідне законодавство [2].

Вивчення структури системи соціального захисту населення приводить нас до графічної моделі, яка зображена на рис. 1

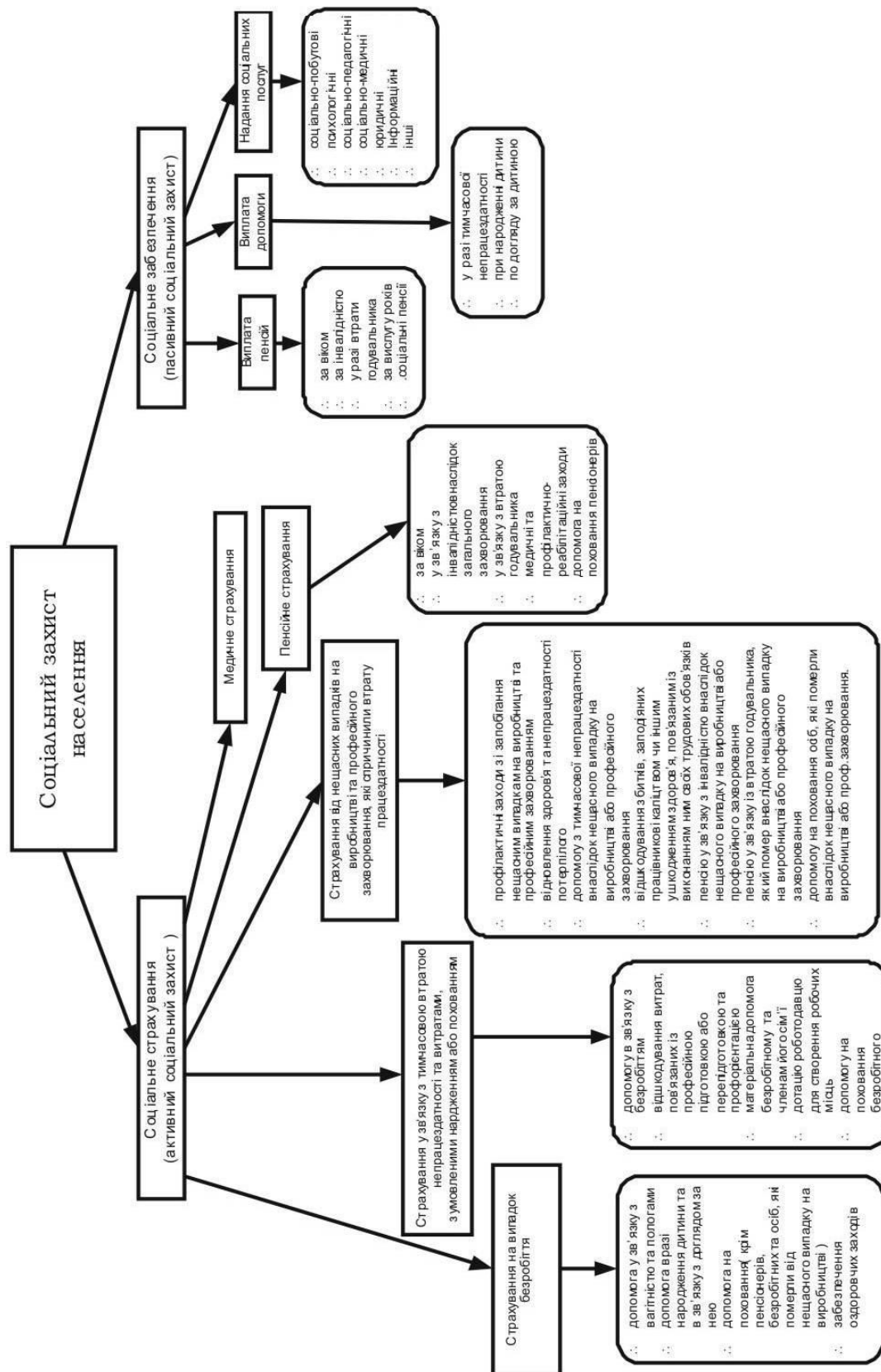

Рис. 1. Структура соціального захисту населення

У першому наближенні соціальний захист населення поділяється на активний (соціальне страхування) і він ще мало вивчений загалом та на пасивний (соціальне забезпечення).

З метою вивчення демографічних чинників потреби в соціальному захисті ми проаналізували частку населення у віці старшому за працездатний. Виділяється центральна група областей (Чернігівська, Сумська, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська, Вінницька), а також Донецька, де ця частка більша 26%. Найменшою вона є у Волинській, Рівненській та Закарпатській областях – менше за 21%.

Важливим показником виявилась частка економічно активного населення у віці 15-70 років. Виділяється центральна і південна група областей, де найбільша частка такого населення - більше 63,5%. В Івано-Франківській і Тернопільській області ця частка становить лише 57,4% і 57,7% відповідно. У Східному регіоні частка економічного активного населення – 62-63,5%. Це пояснюється значним розвитком промисловості у цьому регіоні, а саме гірничо-видобувної. Найбільша вона у Київській області - 65,2%.

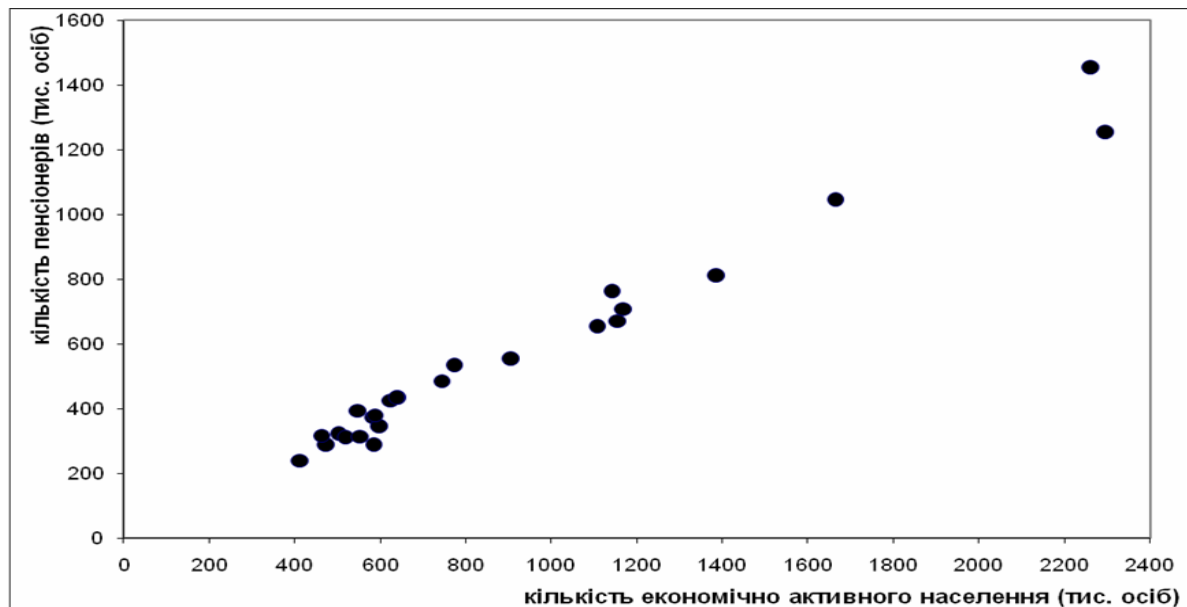

Рис. 2. Залежність між кількістю економічно активного населення і кількістю пенсіонерів

Ми дослідили статистичні залежності між показниками і виявили дуже тісний зв'язок між кількістю економічно активного населення і

кількістю пенсіонерів (рис. 2). Економічною основою соціального захисту населення є виробництво товарів та послуг. У зв'язку з цим була вивчена територіальна диференціація обсягу валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу в тис. грн. Як і за абсолютним показником, він найбільший у Київській області - 25 526 тис. грн. на одну особу, найменший у Чернівецькій – 5 650 тис. грн. Варто зазначити, що виділяється східна група областей, де розмір валового регіонального продукту на одну особу - в межах 13- 16 тис. грн. Такий розмір валового продукту пов'язаний з розвитком машинобудівних галузей у цих областях, Київська область є головним центром грошового обігу. В таких областях, як Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська, Житомирська і Херсонська його розмір становить менше 7 тис. грн. на одну особу. Закарпатський регіон. Він утворений Закарпатською областю. Тут частка пенсіонерів найнижча в Україні і не перевищує 24%.

Отже, статистична поверхня географічного поля частки пенсіонерів в Україні (рис.3) характеризується двома територіальними епіцентрами: північним (Чернігівська область) і Східним (Донецька і Луганська області). Аналізуючи динаміку розміру середнього розмір місячної пенсії за віком, за вислугу років, за інвалідністю, у разі втраті годувальника і загальної середньої місячної пенсії мають тенденцію до зростання починаючи з 1996 до 2008 року. Щодо соціальної пенсії, то її розмір менший відносно інших і у 2008 році досягнув найбільшого значення

- 369,7 грн. Найбільший розмір пенсії в 1996 році був за інвалідністю
- 45,6 грн., а найменша – соціальна – 21,4 грн. У 2008 році найбільша пенсія була за віком -798,9 грн., а найменша – соціальна - 369,7 грн.

Окремо ми дослідили територіальний розподіл субсидій. Щодо субсидій за житлово-комунальні послуги на одну сім'ю, то найбільший їх розмір фіксується в Івано-Франківській області – 148,3 грн. Найменший розмір субсидій у АР Крим (37,7грн.), Житомирській (50,2 грн.), Миколаївській (53,1 грн.), Кіровоградській (59,3 грн.). Виділяється східна

група областей і Київська область, де розмір субсидій на одну сім'ю – в межах 85-110 грн.

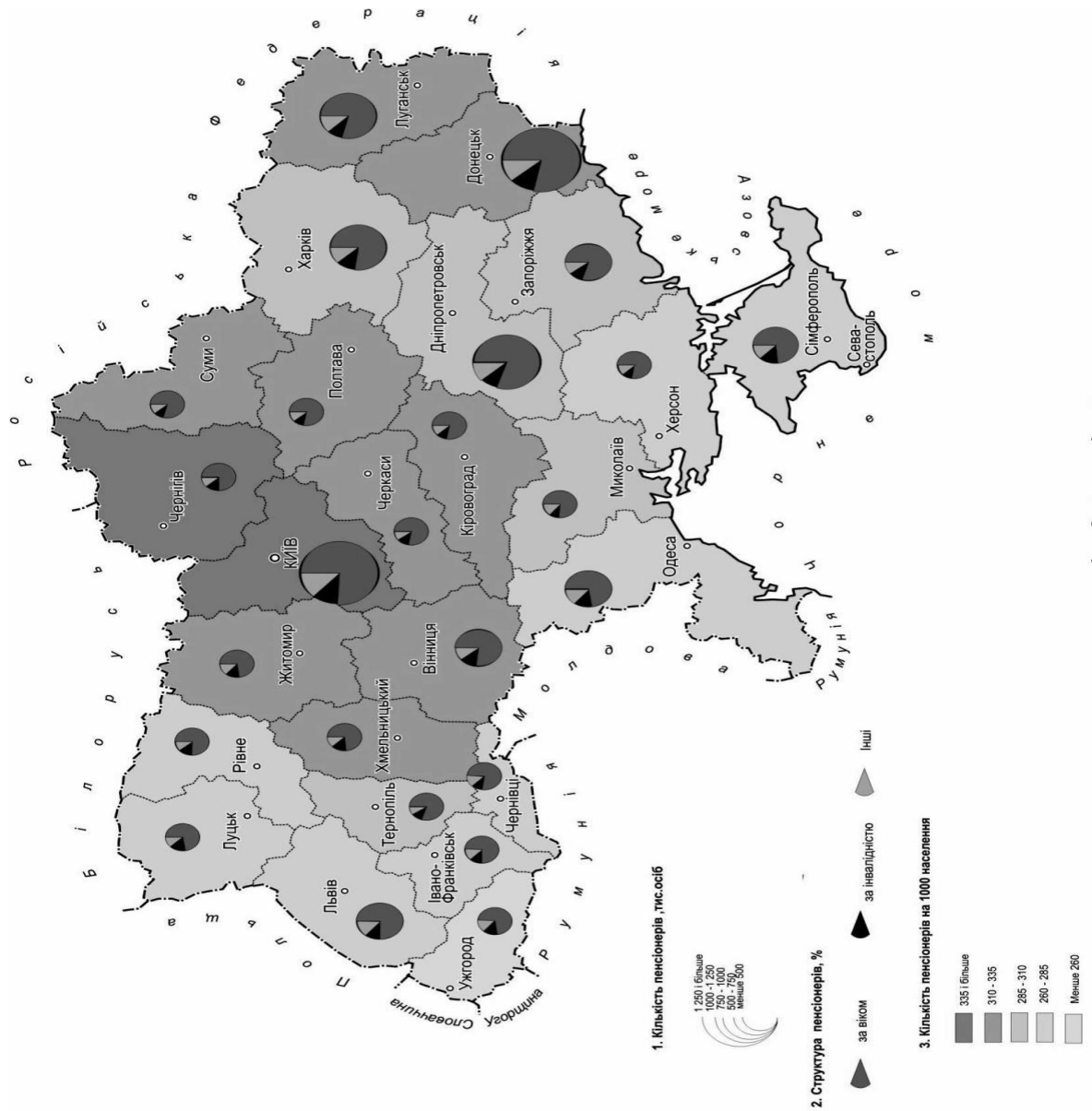

Рис. 3. Пенсіонери в Україні

Розмір призначених субсидій на газ та паливо на одну сім'ю в гривнях. Найбільший він у Вінницькій та Черкаській областях, а найменший у Рівненській, Волинській, Чернігівській та Миколаївській областях. Географічно дуже добре виділяється центральна смуга областей, де величина

субсидії найбільша. В Південних областях розмір субсидій становить 360-420 гривень на одну сім'ю. На Півночі і Півдні України величина субсидій найменша, що імовірно пов'язано з географічним положенням, а саме теплішим кліматом на Півдні, і розташування північної частини України в зоні мішаних лісів, що добре забезпечує цей регіон деревиною.

Важливим чинником соціального захисту є частка постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС. У цьому аспекті виділяється група північних областей, а саме Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська і Черкаська. Тут частка постраждалих перевищує більше 100 %. Головною причиною такої великої частки постраждалих було західне перенесення повітряних мас. Найбільша частка людей, які постраждали у Рівненській області – 351 %, а найменша – у Одеській області - 4,5 %. Найменше постраждав Західний і Південний регіон. Причиною рівномірного поширення постраждалих в інших областях є переселення постраждалого населення, а також його участь у ліквідації аварії. Серед проблем соціального захисту населення доцільно виділити такі: демографічні; економічні; соціальні;

Головними напрямками вдосконалення системи соціального забезпечення населення є: розвиток пенсійного забезпечення та пенсійного страхування; впровадження системи медичного страхування; реформування системи соціальної допомоги, розвиток адресної допомоги; соціальне забезпечення жінок, дітей, молоді; забезпечення інвалідам рівних з іншими громадянами можливостей для участі в різних сферах життя суспільства тощо.

На нашу думку суспільно-географічне вивчення соціального захисту населення є важливою і перспективною справою з огляду на значні проблеми соціального стану населення і їх територіальну (регіональну диференціацію).

Список літератури:

1. Грицевич В.С., Грицевич О.М. Комплексне картографування соціального захисту населення // Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку. Збірник наукових праць. –К.: ДНВП "Картографія", 2008. –Вип. 3. -С.134-137.
2. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР.

